

טעמי מצוות - הכוזרי

בימים הקודמים ראינו כמה מדברי הראשונים ביחס לטעמי מצוות, אולם המשותף לכל השיטות שראינו היה שהטעמים שניתנו ניתנו במישור הפשט של התורה. גם הרבה מהרתיעה של חז"ל ושל הראשונים מטעמי מצוות היה בגלל שהם פותחים את קיום המצוות לשיקול הדעת האנושי, ואז יש סכנה שהאדם ייתן לשכלו להחליט בדברים שהם מעל להשגתו האמיתית.

היום נראה את גישתו של רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי, המהווה גשר בין עולם המושגים הפילוסופי של ימי הביניים לבין האמונה היהודית בהרתה ללא השפעות זרות ועם הרבה מאוד זיקה למחשבה הקבלית. נצטט קטע קלאסי מספר הכוזרי "הסכל שחדר לחדר התרופות" ונסה להבין איזה סוג של מצוות משרטט לנו ריה"ל ועל מה עומדת הבנה זו ואולי גם לדעת איזה טעמי מצוות כן לגיטימיים בעיניו:

אמר הכוזרי: פן, פי הדברים אשר יכינו לקבל הרשמים ההם האלהיים אינם ביכלת אדם ולא יוכלו לישער פמותם ואיכותם, ואם ידעו עצמם לא ידעו זמניהם ומקומותם וחבורם והזמון להם, צריך בזה אל ידיעה שלמה מפרשת תכלית הפאור מאת האלהים. ומי שהגיעו הדבר הזה וקנים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם, הוא המאמין. ומי שהשתדל לתקן הדברים לקבל הענין שהוא במקור וסברות והקשות ממה שיימצא בספרי החזנים, הורדת הרוחניות ועשיית הטלסמאות, הוא הממרה, פי הוא מקריב הקרבנות ומקטיר הקטורות מהקשה וסברא, ואיננו יודע אמתת מה שראוי, וכמה, ואיד, ובאיזה מקום, ובאיזה עת ומי מבני אדם, ואיך ראוי להתעסק בענין שהוא וענינים רבים ספורים יאריך.

והיה כפסיל, אשר נכנס באוצר רופא מפרסם פי רפואותיו מועילות והרופא איננו בו, ובני אדם היו מכונים אל האוצר שהוא לבקש התועלת, והפסיל שהוא היה נותן להם מן הכלים ההם והוא לא היה מפיר הרפואות, ולא כמה ראוי להשקות מכל רפואה לכל איש ואיש, והמית ברפואות ההם אשר היו מועילות להם, ואם יזמן שיקבל תועלת אהד מהם בכלי מן הכלים ההם יטו בני אדם אליו ויאמרו פי הוא המועיל, עד אשר יטעם או יראו לזולתו תועלת במקרה יטו אליו ולא ידעו פי המועיל בעצמותו אמנם הוא עצת הרופא שהוא החכם אשר חבר הרפואות ההם והיה משקה אותם פראוי והיה מצוה החולה שייזמן מה שצריך לכל רפואה ורפואה ממאכל ומשקה ותנועה ומנוחה ושנה וקיצה ואויר ומשקב וזולתם.

ועל הדבר הזה היו בני אדם קדם משה, זולתי מעט מזער, נפתים בנמוסי הכוכבים והטבעיים ונעתיקים מנמוס אל נמוס ומאלוה אל אלוה, ואפשר שמתחזקים ברבים מהם ושוכחים מנהיגם ומנהלם, ומשימים סבה לתועלות, והם בעצמם סבה לנזקים, כפי ההכנה והזמון. אבל המועיל בעצמו הוא הענין האלהי, והמזיק בעצמו הוא העדרו.

(מאמר ראשון פסקה ע"ט)

לפי דברי ריה"ל כאן המצוות הן אמעיי "לקבל הרשמים ההם האלהיים", או כדבריו במקומות אחרים הכנה להשראת ה"ענין האלוקי". המצוות בונות משהו בנפש האדם שמכין אותו להשראה ושפע אלוקיים.

צריך לשים לב היטב - ברור שלפי ריה"ל יש להתרחקמנתינת טעמים למצוות ברמת הפשט, אך מאידך יש כאן נתינת טעם כללי למצוות: המצוות הן האופן לדאוג לכך שאלוהים יהיה קשור לאדם ולעולם (הוא אומר את זה בהרחבה יתירה בענן הקרבנות). אין כאן ציות גרידא אלא הבנה שיש פה משהו שפועל פעולות דרך השלמת הנשמה, אלא שאנחנו לא מבינים איך זה פועל.

משל למה הדבר דומה, אם נותנים לי שבבים, פלסטיק, חוטים ועוד הרבה חלקים ובנוסף מצמידים אליהם ספר הוראות מדוייק כיצד לבנות מכל בליל החלקים, מחשב משוכלל שישירת את מטרותי, האם בכך שאני עושה את מה שכתוב בספר אני מציית בלבד? ברור שלא! אני עושה את מה שכתוב כי אני יודע שאני לא יודע איך לבנות מחשב ולא איך הוא בדיוק עובד ולעומת זאת, זה שכתב את הספר כן יודע ולכן כדאי לי לסמוך עליו.

זהו כיוון חדש בטעמי מצוות, הנובע מתוך תפיסה שהמצוות אינן רק סימבולים (פעולות סמליות) או דרכים לעורר את הנפש לכל מיני רעיונות, ואפילו לא דרך לסדר את העולם הפרטי או החברתי כראוי. המצוות הן פעולות הפועלות על הנשמה בדרך נסתרת ובכך מאפשרות גילוי אלוקי באדם. מחר נתחקה מעט אחרי שורשיה של תפיסה זו.